

Інформація про незаконні археологічні розкопки

перелік об'єктів руїнації пам'яток Криму

Херсонес

Херсонес є наріжним каменем у кримській історії. З одного боку, він є пам'яткою проникнення до Криму цивілізації й перетворення нею місцевого варварського середовища на справжнє античне суспільство. Це історія про справжніх еллінів, міць імператорів і легіонів Риму та інтриги Візантії. З іншого боку, Херсонес — це кейс великого творчого потенціалу місцевих варварів, історія якної спроможності брати найкраще ззовні, не втрачаючи себе. Тут на перше місце виходять полові з іхньою степовою культурою в самому серці святині будь-якого міста - ремісничих кварталах, і проблатори, що глибоко проникають у візантійське чиновництво і знать, і чекескі господари Мангупа, що намагаються повернути до життя мертві місто. Ця чудова і складна історія стародавнього міста втрачена в класичному розумінні: час позбавив нас його хронік. Тому археологія Херсонеса є його вичерпним скам'янілим літописом.

Руїни Херсонеса Таврійського розташовано на березі сучасної Караптіної (Херсонеської) бухти в Ак'яр-Севастополі. Стародавнє місто — це обнесені оборонним муром - стіною понад 40 га мису з єдиним комплексом приміської інфраструктури у вигляді стародавніх некрополів, гончарних майстерень із масштабними комплексами печей, приміських монастирів і міського посаду. На жаль, велика частина приміської території, розташована за його оборонним муром і перекрита суцільною міською забудовою Гагарінського району Ак'яра-Севастополя, планомірно руйнується з кінця XVIII ст.

У 2020р. територія Херсонеса Таврійського де-факто була збільшена на 13 га. Для цього були ліквідовані військові частини (т.зв. «автобат» і «школа водолазів»), що тісно прилягали до стін музею-заповідника. На території, що звільнілася, окупаційна влада планувє звести комплекс, що складається з музейної інфраструктури (адміністрація, античний, середньовічний і християнський зали), корпусів дитячого табору «Артек», загальноосвітньої художньої школі, готельного комплексу. У давнину тут було південне передмістя Херсонеса. Унаслідок досліджень ділянки наприкінці XIX — початку XX ст., тут було знайдено великий некрополь (т.зв. «південний») і гончарні майстерні елліністичного часу. У середині XX ст. гончарна майстерня, за висновком археологів, також елліністичного часу, простежувалася далі на захід від стін Цитаделі Херсонеса. На початок 2000-х рр. вже можна було вести мову про ділянки некрополя римського і середньовічного часів.

Херсонес був заснований у 422–421 рр. до н.е. Можливо, датою народження міста треба вважати 533–532 рр. до н.е. За часового існування Херсонес зазнав мінімум одне масштабне занедбання приблизно в XI ст., коли його територія катастрофічно скоротилася настільки, що перед головним храмом усієї Херсонеської метрополії розташувалася велика гончарна майстерня (зазвичай такі ремісничі центри розміщувались на околицях). Переживши останній підйом і розквіт в XII–XIII ст., стародавнє місто приходить у занепад під кінець XIII ст. Воно втрачає міський вигляд, десь в I-й половині XIV ст. Проте, в XV ст. на його території був замок господарів Феодоро, який символізував у середньовічному суспільстві Південно-Західного Криму нерозривний історичний зв'язок і політичну спадкоємність між Мангупом і Херсонесом. Незважаючи на остаточну загибель усіх поселень на місці стародавнього міста не пізніше 3-ї четверті XV ст., його далі пам'ятують, як Іеріону — дивовижні руїни і пристань — аж до кінця XVIII ст. до часу заснування Ак'яра-Севастополя.

На сьогодні Херсонес — це руїновані оборонні стіни, квартали (не менше 100), святилища, язичницькі храми, базилікані церкви, хрестовокупольні і квартальні храми, монастири, синагоги, квартальні кладовища, виноробні, торговельні лавки, таверни, постояні двори, богадільні, ремісничі майстерні й порт.

Окупація згубно вплинула на наукове вивчення Херсонеса. Можна без перебільшення сказати, що головний дослідницький центр стародавнього міста — Херсонеський Національний заповідник — практично позувся своєю науковою археологічною школою. У 2014 р. пройшли останні (вже незаконні) розкопки в північному районі городища (квартал IX «А»). У 2015 р. виявилися марними спробами відновити у нових окупаційних реаліях дослідження Центрального району (квартал XL, досліджувався польсько-українською експедицією). З 2016 р. пройшли спорадичні наукові роботи на території кварталу в Південній брамі й на Південному некрополі. У 2017 р. такі ж роботи були проведені у кварталі L (раніше досліджувався американсько-українською експедицією). Замість «старої школи» сформувалася експедиція Державного Ермітажу (квартал XX) і підводна археологічна експедиція самого музею-заповідника.

Водночас стародавнє місто, об'єкт ЮНЕСКО, активно піддається т.зв. «рятувальній» археології - а простіше кажучи, на його території ведуться незаконні розкопки «під знесення». Це проекти капітального доброустрою, як самого городища (2018 р. некрополь у вежі I і перибол у вежі Зенона; 2019 р. Цитадель), так і на найближчій прилеглій території (2016 р. - західний заміський некрополь; 2017 р. - некрополь у бухті Пісочна; 2019 р. - кладовище Всіх Святих або некрополь на Дівочій горі; 2020–2021 рр. - міські передмістя в Херсонеській балці).

Іншим не менш важливим чинником руйнування Херсонеса є проекти музеїфікації та реставрації пам'яток. До музеїфікації належить проект «Опера в Херсонесі». У його межах на території Цитаделі та Портового кварталу щоліта влаштовується сцена, відкритий зал для глядачів, встановлюється театральне освітлювання та звукове обладнання. Подібні споруди мають

Навігація

- > Загальна інформація
- > Карта
- > Відповідальні особи
- > Джерела
- > Додаткові файли

незрівнянним масштабом не тільки з античними і середньовічними руїнами міських садиб і оборонних мурув, але і монументальним Володимирським собором, який на іншому тлі сприймається, як маленька іграшка. В результаті орієнтовно за місяць ландшафт стародавнього міста в районі Порту змінюється до невпізнання і втрачає свою історичну цілісність. Щорічний монтаж і демонтаж подібного обсягу обладнання несе в собі надмірне навантаження на археологічні залишки. У 2018 р. у стисливі терміни було «відреставровано» західну оборонну стіну в Цитаделі. Але поспішність робіт та їх локальність ставить під сумнів те, що вони можуть повністю ліквідувати небезпеку втрат археологічних об'єктів під час фестивалю.

Найбільші втрати археологічний спадщини Херсонеса завдали незаконні «розкопки» його передмістя «під знесення» у 2020–2021 рр. Перед російськими археологами постало завдання – очистити ділянку для будівництва «хотелю» Російської православної церкви та президента РФ Путіна. Територія, на якій зараз ведуться широкомасштабні будівельні роботи, була під пильною увагою дослідників Херсонеса з самого моменту заснування музею наприкінці XIX ст. Але через розташування тут військових об'єктів, її дослідження були спорадичними.

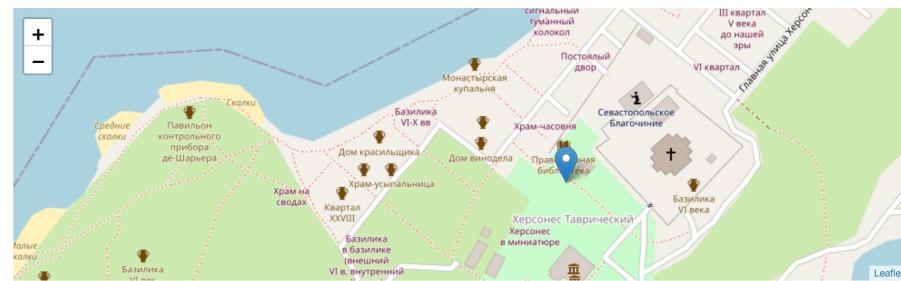
У кінцевому підсумку, незважаючи на масштаби робіт, найбільш яскраві й цінні знахідки все одно походять з інших ділянок дослідження, де продовжують дотримуватися методики розкопок. Наприклад, у 2018 р. у кварталі XX був відкритий унікальний халцедоновий штамп кінця IV – початку III ст. до н.е., що належав херсонеському чиновнику Гераклію. Такі штампи використовувалися зокрема і для тавруванням амфор і черепиці. У 2015 році у кварталі XCVII був знайдений молібдову середину XI ст. (торгова пломба або печатка зі свинцю для особистого, дипломатичного й державного листування) стратига феми Херсонесії Сугдеї Льва Аліата. Цінність знахідки полягає в тому, що вона вказує точний титул візантійського чиновника, який керував напередодні падіння влади імперії в Херсонесі, Південно-Західному Криму, а потім загалом у Північному Причорномор'ї початку т.зв. «постфемного» періоду – часу формування місцевого джерела державної влади та суб'єктності.

Головним символом знищення Херсонеса за 2020 і 2021 рр., безумовно, став екскаватор. Важка будівельна техніка всюди застосовується під час розкопок передмістя міста. Масштабні роботи на складній і багатошаровій пам'ятці навіть із дотриманням методики розкопок є викликом збереження об'єкту. Але ситуація значно ускладнюється прискоренням термінів забудови. Зарах обговоренням того питання знишили, або незаконні розкопки передмістя Херсонесу не мають сенсу. Головне питання полягає в тому, наскільки значними є ці втрати.

В історії Херсонеса є два фундаментальних наукових питання, значення яких визначає розуміння взагалі всього історичного процесу півострова: коли Херсонес був заснований і коли місто загинуло. І це велика наукова проблема. Передбачається, що останні осередки життя в херсонеських кварталах жевріли в Портовому районі. Але тут в XIX і XX ст. верхні, найбільш пізні шари, було сильно пошкоджено (практично знищено) російськими військовими. Тому, незважаючи на наявність лапідарних знахідок із гербами володарів Феодоро (які в підсумку були загублені музеїніками), культурних шарів XV ст. в Херсонесі так знайдено й не було. І питання наявності феодорської фортеці в Херсонесі залишилось невирішеним. Отже, зависло в повітрі й питання про те, як же все-таки феодорити ставилися до цього стародавнього міста. Без цього в наших знаннях про історію Південно-Західного Криму опиняється прогалина. Вона заважає простежити континуітет між Херсонесом і Кримським ханством, сюзереном мангупських володарів, про яких усе більше й більше свідчить вивчення їхньої матеріальної культури. Південні передмістя максимально близько розташовані до портового кварталу і є його продовженням – тому до 2020 р. залишалася надія, що під військовими частинами з використанням сучасних методів ретельних розкопок можна буде відкрити феодорський Херсонес. Але тепер вже очевидно, що велика частина цих шарів була знищена російськими бульдозерами й екскаваторами.

Стародавній Херсонес залишився сам на сам із катастрофічними розкопками «під знесення» й забудовою монументозними спорудами його території. Окупаційні реалії такі, що «органі» охорони культурної спадщини більше мотивовані на звільнення території від пам'ятки ЮНЕСКО, як такої, ніж на її збереження й музеефікацію. Це органічно вкладається в політику стирання стародавньої історії Криму і її замінення російськими колоніальними «курортними» цінностями.

Карта

Відповіальні особи

- Новосьолова Надія Юріївна - «Державний Ермітаж»
- Ушаков Сергій Володимирович - т.зв. «Інститут археології Криму РАН»
- Дем'янчук Сергій Георгійович - т.зв. «Національний заповідник "Херсонес Таврійський"»

Джерела

- 1 Аржанов А.Ю., Тюрин М.Ю., Лесная Е.С. Охранные работы на усадьбе участка 177 (178) на Гераклейском полуострове в 2018–2019 годах // История и археология Крыма. Вып. XIII. Севастополь: Колорит, 2020. С. 25–36.;
- 2 Алексеенко Н.А. ВИЗАНТИЙСКАЯ ТАВРИКА ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XI ВЕКА И НОВАЯ ПЕЧАТЬ ЛЬВА АЛИАТА ИЗ

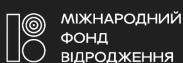
- ХЕРСОНА // Вестник ВолГУ. Серия 4, История
- 3 Волгоградский государственный университет, 2017. С. 100-111; Букатов А.А., Дюженко Т.В. ПОДВОДНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В АКВАТОРИИ ЧЁРНОГО МОРЯ ОТ МЫСА ЛУКУЛЛ ДО МЫСА САРЫН В БУХТАХ КАРАНТИННАЯ, КРУГЛАЯ, КАЗАЧЬЯ, МАТЬЮШЕНКО в 2019 ГОДУ // История и археология Крыма. Вып. XIII. Севастополь: Кодорит, 2020. С. 85-96.;
- 4 Букатов А.А., Дюженко Т.В. ПОДВОДНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В БУХТАХ КАРАНТИННАЯ И КАЗАЧЬЯ в 2017 ГОДУ // История и археология Крыма. Вып. VIII. Севастополь: Кодорит, 2018. С. 26-28.;
- 5 НАМОЙЛИК А.С., НОВОСЁЛОВА Н.Ю. МЕРНЫЕ СОСУДЫ ЭЛЛИНИСТИЧЕСКОГО ХЕРСОНЕСА: НОВЫЕ НАХОДКИ И ПРОМЕЖУТОЧНЫЕ ИТОГИ ИССЛЕДОВАНИЯ // XX Боспорские чтения. Боспор Киммерийский и варварский мир в период античности и средневековья. Основные итоги и перспективы исследований. Материалы международной научной конференции. Симферополь, Керчь: ИП Слынько Г.И., 2019. С. 405-410;
- 6 НОВОСЕЛОВА Н.Ю. АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ХЕРСОНЕСЕ В 2015 ГОДУ // Археологический сборник. Вып. 41 : материалы и исследования по археологии. Евразии. Санкт-Петербург: Изд-во Гос. Эрмитажа, 2017. С. 248-260.;
- 7 Новосёлова Н.Ю. Археологические раскопки экспедиции государственного Эрмитажа в XX квартале Херсонеса Таврического // Археологические открытия. 2016 год. М.: Институт археологии РАН, 2018. С. 248-250;
- 8 Новосёлова Н.Ю. Комплекс расписной штукатурки из раскопок XX квартала Херсонесского городища (предварительные замечания) // Элита Боспора и Боспорская элитарная культура. Материалы международного Круглого стола (Санкт-Петербург, 22-25 ноября 2016 г.). СПб.: ПАЛАЦЦО, 2016. С. 387-393;
- 9 Новосёлова Н.Ю. Новые исследования экспедиции Государственного Эрмитажа в XX квартале Херсонесского городища // Античные Реликвии Херсонеса: Открытия, Находки, Теории. Материалы международной научной конференции, Севастополь, 10-12 октября 2017 года. Саки: ИП Бровко А.А., 2017. С. 197-201;
- 10 Новосёлова Н.Ю. РАБОТЫ ЭКСПЕДИЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЭРМИТАЖА В ХЕРСОНЕСЕ ТАВРИЧЕСКОМ В 2018 Г. // История и археология Крыма. Вып. XI. Севастополь: Кодорит, 2019. С.235-242.
- 11 Новосёлова Н.Ю. XX КВАРТАЛ ХЕРСОНЕСА ТАВРИЧЕСКОГО В ВИЗАНТИЙСКОЕ ВРЕМЯ: ИССЛЕДОВАНИЯ ЭКСПЕДИЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЭРМИТАЖА В 2019 ГОДУ // История и археология Крыма. Вып. XIII. Севастополь: Кодорит, 2020. С. 333-340;
- 12 Новосёлова Н.Ю., Ахмадеева М.М. Комплекс рельефной посуды из эллинистической усадьбы XX квартала Херсонеса Таврического // Античные Реликвии Херсонеса: Открытия, Находки, Теории. Материалы международной научной конференции, Севастополь, 10-12 октября 2017 года. Саки: ИП Бровко А.А., 2017. С. 202-206.;
- 13 ПРОГРАММА научно-практической конференции по итогам полевого археологического сезона 2017 г. в Крыму, посвящённой 70-летию Института археологии Крыма РАН и 100-летию со дня рождения Эллы Исааковны Соломоник, Ирины Тимофеевны Кругликовой и Татьяны Васильевны Блаватской // История и археология Крыма. Вып. VIII. Севастополь: Кодорит, 2018. С. 7-12.
- 14 ПРОГРАММА. Научно-практическая конференция по итогам полевого археологического сезона 2018 года и проблемам сохранения объектов археологического наследия на Крымском полуострове (Симферополь, 5 – 7 декабря 2018 г.). Костромичев Даниил Александрович (Государственный историко-археологический музей-заповедник «Херсонес Таврический»). Раскопки некрополя Херсонеса в районе башни I в 2018 г. // История и археология Крыма. Вып. XI. Севастополь: Кодорит, 2019. С. 9-16.;
- 15 ПРОГРАММА. Научно-практическая конференция по итогам полевого археологического сезона 2018 года и проблемам сохранения объектов археологического наследия на Крымском полуострове (Симферополь, 5 – 7 декабря 2018 г.). Туровский Евгений Яковлевич (Государственный историко-археологический музей-заповедник «Херсонес Таврический», Севастополь). Раскопки участка, примыкающего к входу в перигородку у башни Зенона. // История и археология Крыма. Вып. XI. Севастополь: Кодорит, 2019. С. 9-16.
- 16 СЕДИКОВА Л.В. НОВЫЕ НАХОДКИ ПОЛИВНОЙ ПОСУДЫ XIII В. ИЗ РАСКОПОК ХЕРСОНЕСА // ХЕРΣΩΝΟΣ ΘΕΜΑΤΑ: империя и полис. X Международный Византийский Семинар (Севастополь – Балаклава 28 мая – 1 июня 2018 г.). Материалы научной конференции. Севастополь, Симферополь: Кодорит, 2018. С. 183-185.;
- 17 Седикова Л.В. РАСКОПКИ Л-ГО КВАРТАЛА ХЕРСОНЕССКОГО ГОРОДИЩА // История и археология Крыма. Вып. VIII. Севастополь: Кодорит, 2018. С. 108-109;
- 18 Струкова Е.В., Ушаков С.В. СЕРОГЛИНЯННАЯ КЕРАМИКА С ЧЕРНЫМ ПОКРЫТИЕМ ИЗ ХЕРСОНЕСА. I. КУВШИНЫ // Труды V (XXI) Всероссийского археологического съезда в Барнауле – Белокурихе. Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2017. С. 88-92.;
- 19 ТИХОМИРОВ В.А., БЫТКОВСКИЙ О.Ф., МУЛЬД С.А. КУРГАН С «УСАМИ» СЕВЕРНОЕ-1 В БЕЛОГОРСКОМ РАЙОНЕ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ И ПОИСКИ АНАЛОГИЙ В ЗАУРДАЛЬЕ И КАЗАХСТАНЕ // История и археология Крыма. Вып. XII. Севастополь: Кодорит, 2020. С. 83-100;
- 20 Смекалова Т.Н. Естественнонаучные археологические исследования малоизученного района Крымских Предгорий на дальнем пограничье Боспора // Древности Боспора. Т.21. Москва: Институт Археологии РАН, 2017. С. 352-363;
- 21 Ушаков С.В. ИССЛЕДОВАНИЯ КВАРТАЛА ХСVII ХЕРСОНЕСА ТАВРИЧЕСКОГО. ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ ИТОГИ // История и археология Крыма. Вып. XI. Севастополь: Кодорит, 2019. С. 287-300;
- 22 Ушаков С.В. О Раскопках в Северо-восточном районе Херсонеса // Археологические открытия 2014 года. М.: Институт археологии РАН, 2016. С. 266-268;
- 23 Ушаков С.В. Северо-восточный район Херсонеса в позднеантичный период // Античные Реликвии Херсонеса: Открытия, Находки, Теории. Материалы международной научной конференции, Севастополь, 10-12 октября 2017 года. Саки: ИП Бровко А.А., 2017. С. 282-286;
- 24 Ушаков С.В., Байбуртский А.М. РАСКОПКИ В СЕВЕРО-ВОСТОЧНОМ РАЙОНЕ ХЕРСОНЕСА в 2017 г. // История и археология Крыма. Вып. VIII. Севастополь: Кодорит, 2018. С. 144-147;
- 25 Ушаков С.В., Байбуртский А.М., Матросов М.А., Стриженко Д.В., С. В., Игнатьева А.В., Яновская В.С. НОВЫЕ СКЛЕПЫ ПОЗДНЕАНТИЧНОГО ВРЕМЕНИ НЕКРОПОЛЯ ХЕРСОНЕСА ТАВРИЧЕСКОГО // История и археология Крыма. Вып. XIII. Севастополь: Кодорит, 2020. С. 417-428;
- 26 Ушаков С.В., Хапаев В.В., Серебряков С.Б. Новый монетный комплекс из Северо-восточного района Херсонеса (предварительная информация) // Материалы Научной конференции «Ломоносовские чтения» 2015 года и Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов-2015». Севастополь: ООО

Додаткові файли

Інформація відсутня

ПРО НАС

Ми незалежна платформа, яка об'єднує науковців, фахівців з пам'яткохоронної діяльності, істориків, археологів, культурологів, юристів з міжнародного гуманітарного та кримінального права, міжнародного права прав людини, громадських діячів.

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Проект профінансований Міжнародним фондом Відродження

ШВИДКІ ПОСИЛАННЯ

- > Про платформу
- > Новини
- > Проекти
- > Долучитися
- > Контакти

КОНТАКТИ

ГО "Кримський інститут стратегічних досліджень"
infongokisd@gmail.com

© Всі права захищено 2021

Інформація на цьому сайті є авторською та захищається Законом України «Про авторське право і суміжні права». Передрук, відтворення і використання матеріалів сайту дозволяється лише за умови посилання на ГО «Кримський інститут стратегічних досліджень» та цей сайт.